

УДК 323.21

Воронежський К. В.,
аспірант відділу розвитку політичної системи,
Національний інститут стратегічних досліджень
(Україна, Київ), parostok1@bk.ru

Суб'єкт політичної корупції: МЕЖИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Визначено основні теоретичні підходи до поняття суб'єкта політичної корупції в Україні, а також сформульовано визначення суб'єкта (суб'єктів) політичної корупції в «широкому» та у «вужькому» сенсі, з урахуванням актуальних новел українського антикорупційного законодавства та сучасних наукових концепцій поняття політичної корупції. Проведено градацію та класифікацію суб'єктів політичної корупції. Продемонстровано зв'язок поняття суб'єкта політичної корупції із сучасними викликами внутрішньодержавної безпеки України.

Ключові слова: суб'єкт (суб'єкти) політичної корупції, політична корупція, внутрішньодержавна безпека, корупційні діяння, антикорупційне законодавство України, визначення поняття, класифікація суб'єктів політичної корупції.

Проблематика явища політичної корупції посідає чільне місце серед негативних суспільних процесів в сучасному суспільно-політичному середовищі України. Значна кількість науковців – політологів відзначають таку негативну тенденцію не тільки протягом всього періоду незалежності України, а й за часів існування СРСР. Чимало наукових досліджень присвячені питанням поняття, чинниками та проявам політичної корупції, однак, питання визначення, градації та класифікації суб'єктів політичної корупції в таких працях зміщено на «другий план». Як наслідок, ми маємо незначну кількість досліджень присвяченим питанням визначення понять суб'єктів політичної корупції. Особливої актуальності питання визначення суб'єкта політичної корупції набуло у зв'язку із прийняттям Закону України «Про запобігання корупції», оскільки, дія цього нормативно-правового акту поширюється на значну кількість суб'єктів. Таким чином, виникає практична та наукова необхідність відокремлення суб'єктів політичної корупції від загального суб'єкта корупційного діяння. Також актуалізація питання визначення поняття суб'єкта політичної пов'язана із сучасними геополітичними та безпековими викликами, що постають перед Україною. Пріоритетним завданням, в теперішній час постає виокремлення специфічної групи суб'єктів політичної корупції, яким необхідно приділити особливу увагу, в контексті забезпечення внутрішньодержавної безпеки України, оскільки, різновид політичної корупції, поряд з іншим, є системоутворюючим фактором існування явища корупції в цілому.

Метою даної роботи є аналіз поняття та ознак суб'єкта політичної корупції в Україні, проведення класифікації та градації суб'єктів політичної корупції, з урахуванням новел сучасного українського антикорупційного законодавства.

Різним аспектам визначення поняття суб'єктів політичної корупції приділяли увагу такі дослідники, як: М. Гроссман, Г. Кохан, М. Мельник, С. Міщенко, А. Тінкоф, Є. Перегуда та І. Рейтерович.

Перш ніж виводити дефініцію суб'єкта політичної корупції необхідно визначитися із власне поняттям політичної корупції, яке буде вихідним для означення суб'єкта цього явища, оскільки, суб'єкт будь-якого процесу є похідним учасником, зумовленим

особливостями того чи іншого явища чи процесу. Таким чином, вважаємо за доцільне зупинитися на основних концепціях поняття політична корупція, що представлені в ряді зарубіжних та українських досліджень, а також виокремити елементи поняття суб'єкта політичної корупції, що представлені в таких дослідженнях.

Вітчизняними та зарубіжними дослідниками виокремлено значну кількість дефініцій поняття політичної корупції. Відомий український дослідник явища корупції М. Мельник визначає поняття «політична корупція», як сукупність різних за своїм змістом та ступенем суспільної небезпеки корупційних правопорушень, які вчиняються для досягнення політичних цілей або надання останнім пріоритету над іншими [1, с. 71]. Зачіпаючи питання суб'єкта (суб'єктів) політичної корупції М. Мельник відзначає, що за статусом до таких суб'єктів можуть бути віднесені ті особи, які безпосередньо причетні до вироблення та організації здійснення державної політики в різних сферах і на різних рівнях. Здійснюючи градацію суб'єктів політичної корупції, вказаний дослідник, виділяє два рівні, на яких діють суб'єкти політичної корупції: загальнодержавний та регіональний.

Перший – загальнодержавний рівень – це, насамперед, державні та політичні діячі, якими, зокрема, є Глава держави, керівники та члени найвищих органів державної влади, керівники центральних органів виконавчої влади, народні депутати України, керівники політичних партій. До цієї категорії суб'єктів слід також віднести керівників і членів державних органів, які не належать до жодної з гілок державної влади та, маючи конституційний статус, діють як незалежні органи (Центральна виборча комісія, Вища рада юстиції, Рахункова палата тощо). Окрім зазначених органів, на першому рівні, на думку М. Мельника, знаходяться також заступники міністрів і керівників інших центральних органів виконавчої влади, радники і помічники найвищих посадових осіб.

Надругому, регіональному рівні знаходяться керівники місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також депутати обласних і міських рад, тобто ті, на кого на регіональному рівні покладається організація забезпечення реалізації державної політики на місцях. Однак, М. Мельник, зазначає, що віднесення таких осіб до суб'єктів політичної корупції є певною мірою умовним, оскільки, вони не є власне політиками. Однак, при цьому вони в області чи місті репрезентують державну владу, є головними провідниками державної політики в регіонах країни [2]. Звісно такий висновок М. Мельника зумовлений, періодом проведення його дослідження (2009 рік), адже у зв'язку з поступовим впровадженням державної політики децентралізації, роль управлінців місцевого рівня значно зростає, що своєю чергою сприяє зростанню рівня політичної корупції на місцях. Таким чином, станом на теперішній час, ми доходимо до висновку про доцільність розгляду таких осіб, як повноцінних суб'єктів політичної корупції на місцевому рівні.

У свою чергу С. Міщенко характеризує політичну корупцію як особливу форму боротьби за владу, в якій перемагають не політичні інтереси всіх груп суспільства, а багатомільйонні хабарі та інші види підкупу окремих політиків і партій [3]. Серед іншого, в контексті дослідження поняття суб'єкта політичної корупції автор

розуміє під таким суб'єктом державного чи політичного діяча, що свідомо підпорядковує державні чи суспільні інтереси особистим інтересам. Разом з тим, С. Міщенко розширює і конкретизує представлену дефініцію доповнюючи її наступними ознаками: 1) суб'єкт політичної корупції завжди намагається утаємничити виконання рішень державного або місцевого значення та замаскувати корупційні дії за допомогою офіційних юридичних підстав; 2) у суб'єкта (суб'єктів) політичної корупції завжди виникають взаємні зобов'язання та налагоджується взаємодія між тими, хто приймає рішення, які мають корупційний характер, і тими, для кого такі рішення є вигідними [3].

Щодо першої вище виокремлених ознак необхідно зробити певне критичне зауваження, так дійсно, будь-яка корупція є прихованим (латентним) явищем, однак, за останніми оцінками міжнародного рейтингу Global Open Data Index за 2016 рік [4], що визначає ступінь відкритості інформації в державних органах, Україна піднялася одразу на 30 позицій, у порівнянні з відповідним рейтингом 2015 року, та посідає 24 місце, що свідчить про значене поліпшення відкритості не лише державних баз даних, а й про вкорінення тенденції прозорості та відкритості прийняття управлінських рішень в Україні. Таким чином, ми можемо спостерігати тенденцію до звуження можливостей приховування корупційних дій від суспільства, що своєю чергою негативним чином відображається на становищі суб'єкта політичної корупції в Україні.

А. Тінькоф, опираючись на визначення політичної корупції, наведене М. Гроссманом, розподіляє поняття політичної корупції на чотири визначення: 1) незаконні дії у сфері політики; 2) дії пов'язані з державною практикою, можуть бути легальними, але мати неетичний характер; 3) дії пов'язані з конфліктом інтересів у посадових осіб. 4) політичні дії, які не відповідають інтересам суспільства [5, с. 11]. Разом з тим, в контексті співвідношення поняття та суб'єкта політичної корупції А. Тінькоф, зазначає, що політична корупція має набагато вужче коло осіб, які з нею безпосередньо стикаються (і як об'єкт, і як суб'єкт корупційного діяння), що посилює її латентність. З наведеного твердження, дослідник робить висновок, що політична корупція бере свій початок переважно у вищих політичних колах, відповідно вона не є елементом повсякденного практичного досвіду переважної більшості українських громадян [6, с. 230].

На нашу думку вказаний висновок є неоднозначним, оскільки, сучасна практика свідчить про поглиблення взаємозв'язків між політичними функціонерами і звичайними громадянами та перехід владних повноважень на місця, що можна характеризувати як поступове зменшення ролі централізованої моделі державного управління та збільшення ролі владних структур на локальному рівні. Таким чином, з урахуванням останніх політичних тенденцій в нашій державі, можна констатувати факт «зміщення» явища політичної корупції на регіональні, обласні, територіальні (місцеві) рівні, що своєю чергою переміщує на вказані рівні і суб'єктів політичної корупції та збільшує імовірність впливу явища політичної корупції на кожного конкретного члена суспільства.

Такі дослідники як С. Перегуда та І. Рейтерович, зауважують, що в Україні, як і в більшості країн колиш-

нього СРСР, політизація чиновників ґрунтується на існуванні так званої партійної бюрократії, коли різні партії (як правило, насамперед ті, які перебувають при владі) мають широке представництво в державному апараті. Таке засилля «партійних бюрократів», з одного боку, ще більше посилює інтеграцію чиновників у політику, з другого – робить партійних лідерів та рядових партійців залежними від цієї «бюрократичної підпорки» [7, с. 11]. Таким чином, спільність суб'єктів політичної корупції підтримує та продукує нових суб'єктів політичної корупції.

В аналітичній доповіді Центру Разумкова на тему: «Політична корупція в Україні: суб'єкти, прояви, проблеми протидії», зазначається, що суб'єктами політичної корупції можуть бути особи чи групи осіб, які беруть участь у політичному процесі, мають або прагнуть набути повноваження приймати та/або реалізувати політичні рішення. Крім того, до числа суб'єктів політичної корупції можуть бути віднесені й ті, що безпосередньо не беруть участі в політичному процесі, проте через свої функції, повноваження та ресурси мають можливість впливу на нього (як законного, так і ні). Суб'єкти політичної корупції можуть бути як індивідуальними (окремі політики, посадові особи), так і колективними (політичні партії, депутатські фракції). У світовій антикорупційній практиці до суб'єктів політичної корупції можуть бути віднесені і державна бюрократія чи уряд певної країни в цілому [8, с. 4–5].

Також, у зазначеній доповіді, з позицій функціонального підходу, проведено класифікацію суб'єктів політичної корупції та умовно розподілено на чотири групи.

До першої групи віднесено так званих принципалів (політичні партії, народних депутатів, Президента України, керівників центральних органів виконавчої влади, суддів вищих судів), тобто осіб, наділених повноваженнями приймати політичні рішення або брати безпосередню участь у прийнятті таких рішень, що виступають «політичним дахом» для клієнтських груп та інших суб'єктів.

До другої групи віднесено державних агентів – осіб, наділених повноваженнями, як правило, в судовій і виконавчій гілках влади, правоохоронних органах, дана група суб'єктів, на думку авторів вищезгаданого дослідження, приймає адміністративні рішення за хабарі або інші послуги, що дає підстави віднести їх до суб'єктів політичної корупції. Слід зробити зауваження, щодо необхідності уточнення такої позиції, оскільки, представлена група суб'єктів є занадто не конкретизованою. Корупційні дії осіб віднесених до даної групи перебувають на межі «політичної» та «бюрократичної» корупції, оскільки, не будь-яка корупційна дія, пов'язана з прийняттям адміністративного рішення є політичною корупцією, а відповідно представлену категорію необхідно розподілити на «звичайних» та «політичних» корупціонерів. Основним «маркером» такого розподілу слугує мотив вчинення корупційного діяння, що у випадку політичної корупції обов'язково містить в собі не тільки матеріальну, але й політичну вигоду. Отже, державний агент виступає суб'єктом політичної корупції, лише у випадку, коли його дії або рішення несуть політичний характер, тобто створюють нормативно

закріплене загальнообов'язкове правило поведінки, що має імперативний характер. Першопричиною свого прийняття «політично корупційні» рішення, мають не державницький, соціальний, економічний або інший правомірний та добропорядний мотив, а політично зумовлений корисливий мотив, спрямований на лобіювання власних або відособлених політичних та/або економічних інтересів.

Третя група – це умовно кажучи «клієнти». Як правило, це великі бізнес-групи, олігархи, які замовляють необхідні рішення та послуги, інвестують кошти в політиків з метою отримання прибутку або інших переваг. Це також можуть бути великі організовані кримінальні угруповання. Ці суб'єкти виконують роль хабародавців. Структурний характер політичної корупції в Україні перетворив її на одну із загроз національній безпеці [9, с. 21]. Явище зрощення інтересів представників «великого капіталу», організованих кримінальних угруповань та політичної еліти, зумовили такий характер політичної корупції, що ставить необхідною умовою боротьби із даним різновидом корупції, застосування комплексних заходів, що включають в себе юридичні, соціальні, політичні та культурні заходи.

І четверту групу становлять посередники, якщо корупційна схема допускає їх існування (помічники народних депутатів, працівники апаратів вищих посадових осіб держави, адвокати тощо). Цінність посередників визначається їх можливостями входження до «системи», вмінням знаходити та підтримувати особисті зв'язки, досвідом, наявністю «сильних покровителів». Особливістю даної категорії, на нашу думку є те, що особи які до неї входять не є прямими суб'єктами політичної корупції, а виступають в досліджуваному процесі лише опосередковано. Тобто, під дану категорію може підпадати будь хто, в залежності від конкретних обставин. Але ключовою ознакою даної групи є можливість надання «посередницьких послуг» у процесі вчинення політичної корупції, при чому конкретний суб'єкт даної групи може і не виступати ініціатором такого посередництва, а лише підкорюватися вказівкам вищепередрахованих груп.

Якщо перші дві групи (принципалів та державних агентів), на нашу думку, можна використати при формулюванні «вузького» або іншими словами «конкретного» визначення поняття суб'єкта політичної корупції, оскільки вони безпосередньо наділені «політичною право- та діє- здатністю», то останні дві (клієнтів та посередників) необхідно розглядати в «широкому» розумінні. Клієнтів, як тих хто формулює запит на вчинення політично корупційних дій, а посередників – як інструмент взаємозв'язку інших суб'єктів політичної корупції.

Поряд з названими суб'єктами, автори аналітичної доповіді, окремо виділяють недоброчесних виборців, що стають учасниками корупційних схем за умови свідомого продажу власних голосів або участі в різних схемах, спрямованих на викривлення дійсних результатів виборів («каруселі», масові голосування за відкріпними талонами тощо) [8, с. 4–5]. Однак, останні зміни у виборчому законодавстві України, були покликані на ліквідацію голосувань за відкріпними талонами, а також схем так званих «виборчих каруселей». Таким чином, станом на сьогоднішній день, виборців можна доволі

умовно відносити до суб'єктів політичної корупції, оскільки, все що може запропонувати виборець, як суб'єкт політичної корупції – це одноразовий продаж свого голосу, таке явище, на нашу думку, є можливим лише за умови відсутності на виборчій дільниці достатньої кількості спостерігачів, однак, враховуючи тенденцію збільшення прозорості виборчого процесу, не має необхідності розглядати виборця, як суб'єкта політичної корупції.

В монографічному дослідженні явища політичної корупції Г. Кохан, дотримується дефініції, запропонованої Дж. Крамером, який розглядає політичну корупцію як поведінку обраних осіб, покликаних виконувати функції держави, які відходять від формальних компонентів – обов'язків та повноважень, прав і зобов'язань – державної ролі (посади) для того, щоб отримати особисту вигоду [10, с. 214]. Недоліком даного визначення, на нашу думку виступає те, що Дж. Крамер звужує поняття суб'єкта політичної корупції ознакою виборності особи, залишаючи поза увагою, осіб, що можуть бути призначені на посади за результатами проведення відповідного відбору, або без такого. Крім того, цитована дефініція Дж. Крамера, на нашу думку, не враховує обов'язкової наявності фактору політичної зацікавленості («політичного зиску») від корупційних дій. Це визначення дане не достатньо конкретизує ознаки, як поняття явища політичної корупції, так і власне поняття суб'єкта політичної корупції, що ускладнює диференціацію суб'єктів політичної корупції та бюрократичної корупції.

Поряд з цим, у вищевказаній монографії Г. Кохан виокремила дві форми поведінки суб'єкта політичної корупції, характерні для України 90-х років минулого століття. Перша форма полягала в поступовому відхиленні особи від своєї нормативної службової діяльності, тобто відбувається зміна мотивації діяльності, ціннісних орієнтацій, поступове перетворення законослухняного державного службовця на корупціонера. Друга форма політичної корупції виражалася в тому, що особа могла бути вже зорієнтованою на протиправне використання службового повноваження для наживи, задоволення інших особистих інтересів чи інтересів третіх осіб [11, с. 175].

У Законі України «Про запобігання корупції», корупція визначається як використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

В свою чергу дефініція корупційного правопорушення надана в статті 1 вказаного Закону, розуміє під ним діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Таким чином, обидва визначення відсилають нас до статті 3 Закону України «Про запобігання корупції». Власне, в даній статті суб'єктів корупції розподілено на п'ять підвидів, а саме: 1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією; 4) кандидати у народні депутати України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори народних депутатів України», кандидати на пост Президента України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори Президента України», кандидати в депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидати на посади сільських, селищних, міських голів та старост; 5) фізичні особи, які отримують кошти, майно в рамках реалізації в Україні програм (проектів) технічної або іншої, в тому числі безповоротної, допомоги у сфері запобігання, протидії корупції або систематично виконують роботи, надають послуги щодо імплементації стандартів у сфері антикорупційної політики, моніторингу антикорупційної політики в Україні, підготовки пропозицій з питань формування, реалізації такої політики, – якщо фінансування (оплата) таких робіт, послуг здійснюється безпосередньо або через третіх осіб за рахунок технічної або іншої, в тому числі безповоротної, допомоги у сфері запобігання, протидії корупції [12]. Тут слід мати на увазі, що положення Закону України «Про запобігання корупції» містять в собі повний перелік суб'єктів корупційних правопорушень (тобто тих які підпадати під ознаки суб'єкта політичної корупції і так званих «звичайних» корупціонерів). Всеохопність даного переліку має своїм прямим наслідком «розпорошення» уваги уповноважених правоохоронних органів, тобто спрямування функцій контролю за досить значною кількістю осіб. Так, за останніми статистичними даними офіційного сайту НАЗК за січень–лютий 2017 року до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, подано 165 728 документів, з яких лише 115 962 щорічних декларацій [13]. Такий стан речей породжує необхідність аналізу великих масивів інформації в яких «губляться» діяння, що містять в собі ознаки політичної корупції. Своєю чергою політична корупція є найнебезпечнішим різновидом корупційних діянь, оскільки, самим фактом свого існування підриває основи національної безпеки в цілому та внутрішньодержавної безпеки зокрема, продукуючи і створюючи середовище для існування інших різновидів корупції.

З урахуванням викладеного, нашим першочерговим завданням є аналіз положень Закону з метою виокремлення суб'єктів саме політичної корупції. Поставлене завдання

переслідує дві мети: 1) виокремлення конкретних ознак суб'єктів політичної корупції, з метою її диференціації від «звичайних» суб'єктів корупції (побутових, бюрократичних тощо); 2) з урахуванням виокремлених ознак, формулювання засобів протидії та запобігання політичній корупції, як одного з системоутворюючих факторів побудови корупційної системи в Україні.

Примітка до статті 50 вищезгаданого Закону містить перелік службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, починаючи від Президента України та Прем'єр-міністра України та закінчуючи військовими посадовими особами вищого офіцерського складу. Фактично в даному переліку визначено коло осіб, які володіють (або теоретично володіють) повноваженнями на прийняття більшості політичних рішень в країні. На вказаному переліку ми пропонуємо сконцентрувати нашу увагу при визначенні поняття суб'єкта політичної корупції. Звісно, представлений в перелік не є «ідеальним» для визначення розуміння сутності поняття суб'єкта політичної корупції, оскільки, як вже зазначалося вище, основним критерієм політичної корупції є мотиви вчинення конкретного корупційного діяння, а також місце кожного конкретного різновиду корупційних діянь в системі розробки та прийняття політичних рішень. Так, політична корупція має місце на етапі підготовки або вироблення політичних рішень (нормотворчої діяльності, законопроектної роботи тощо). Основним мотивом суб'єкта політичної корупції є політичний зиск від встановлення законодавчих норм або правових механізмів. Бюрократична корупція, у свою чергу, присутня на етапі адміністративно-розпорядчої діяльності пов'язаної з безпосереднім впровадженням таких рішень (виконання розпоряджень або норм закону), що виражається в порушенні установлених нормативно-правових приписів. Таким чином, суб'єкт політичної корупції вирізняється від «звичайних» корупціонерів можливістю прийняття політичних рішень, загальнообов'язкових до виконання всіма членами суспільства або його частини. Тут же слід відзначити, що в певних випадках розмежування політичної та адміністративно-розпорядчої діяльності є досить проблематичним, адже нерідко дані напрямки поєднуються.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» на Національне агентство з питань запобігання корупції покладено функції про запобігання політичній корупції, а відповідний департамент НАЗК, серед іншого, здійснює державний контроль за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій та цільовим використанням політичними партіями коштів, виділених з Державного бюджету України на фінансування їхньої статутної діяльності, а також виявляє порушення, ініціює питання про вживання заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, причетних до порушення законодавства про фінансування політичних партій. Таким чином, в нормативному значенні суб'єктом політичної корупції є лише партійний функціонер, особа причетна до здійснення фінансування або розпорядження коштами політичних партій. Однак, на нашу думку, такий законодавчий підхід не є досконалим, оскільки, по-перше в сучасних умовах політична

корупція виходить за межі політичних партій; по-друге ігнорує факт існування індивідуальних суб'єктів політичної корупції; по-третє, не враховано, що суб'єктом політичної корупції в «широкому» розумінні може бути не лише політик; і на останок, не враховано те, що основною ознакою політичної корупції є політичні мотиви її вчинення (фактор політичної зацікавленості, «політичного зиску»).

В даний момент, ми можемо прослідкувати одні з перших результатів діяльності НАЗК в контексті боротьби із політичною корупцією (в нинішньому законодавчому її розумінні). Так, постановою Печерського районного суду міста Києва від 22.03.2017 у справі №757/9077/17–п, залишеною без змін постановою судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду міста Києва від 02.06.2017, конфісковано партійні внески на загальну суму в 468 тисяч гривень політичної партії «УКРОП», оскільки, остання не змогла довести законність їхнього отримання, а Голову секретаріату зазначеної партії, Борисенка Д. В., було притягнуто до адміністративної відповідальності за 212¹⁵ КУпАП – порушення порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії [14; 15]. Також, Печерський суд м. Києва, розглянувши скаргу видання *bihus.info* зобов'язав Генеральну прокуратуру відкрити кримінальне провадження за ст.366 КК України, через недостовірні дані у фінансовому звіті ВО «Батьківщина», які встановило розслідування програми «Наші гроші» [16]. Зазначені прецеденти можуть становити певну тенденцію в боротьбі зі політичною корупцією, в контексті правомірності фінансування політичних партій в Україні.

Як відзначає І. Андмундсен політична та адміністративна корупція можуть перебувати у функціональному зв'язку або існувати окремо одна від одної, однак, в останньому випадку політична корупція породжує бюрократичну, що своєю чергою зумовлює специфіку протидії політичній корупції, яка полягає застосування широкого спектру політичних реформ налагоджування системи стримувань та противаг, оскільки, застосування лише адміністративних засобів у боротьбі із політичною корупцією не є ефективним [8; 17]. Та обставина, що суб'єктами політичної корупції іноді є колективні суб'єкти, ускладнює прийняття санкцій проти них і, відповідно, боротьбу з цим явищем. З урахуванням викладеного, у боротьбі із суб'єктами політичної корупції необхідне комплексне застосування профілактичних, правоохоронних та каральних заходів. **Профілактичні заходи** проявляються у висвітленні проблеми політичної корупції в ЗМІ, формуванні негативного суспільного ставлення до явища корупції в цілому та політичної зокрема. **Правоохоронні заходи** можуть проявлятися у введенні до профільного законодавства терміну політична корупція, визначення груп суб'єктів політичної корупції (маються на увазі принципи та державні агенти), з метою концентрації уваги контролюючих органів на цих суб'єктах. **Каральні заходи** полягають у доцільності запровадження окремих кримінальних санкцій для суб'єктів політичної корупції, як додаткових до основного покарання. Наприклад збільшені строки позбавлення права обіймати певні державні посади або встановлення особливого порядку зняття (погашення) судимості для осіб засуджених за вчинення політичної

корупції, обмежить можливості доступу останніх до найвищих виборних посад в державі. Однак, разом з тим, при застосуванні таких підходів необхідно чітко окреслити характер та розміри завданих збитків завданих політичною корупцією (великі, особливо великі тощо) задля розмежування мір кримінальних санкцій.

Висновки: 1) Під загальним поняттям суб'єкта політичної корупції слід розуміти особу або групу осіб, що мають політичну право– та діє– здатність на прийняття політичних рішень, а також можливість використання свого становища, з метою безпосереднього або опосередкованого впливу на політичні процеси в цілях отримання політичної вигоди.

2) У вужькому значенні суб'єктом політичної корупції є особа або група осіб, що приймає участь в політичному процесі, має або прагне отримати повноваження на прийняття та/або реалізацію політичних рішень. В широкому значенні суб'єкт політичної корупції – це особа або група осіб, які за допомогою своїх функцій, повноважень і ресурсів мають можливість законного або не законного впливу на політичний процес. У цьому контексті суб'єктами політичної корупції можуть бути судді, правоохоронці, члени ЦВК та виборчих комісій нижчих рівнів, представники фінансово–промислових груп, які через фінансові та інші механізми впливають на учасників політичного процесу, а також посередники.

3. Суб'єктів політичної корупції можна класифікують за чисельною градацією на індивідуальних (окремі політики) та колективних (політичні партії, фракції тощо). З позицій функціонального підходу суб'єкти політичної корупції можуть бути умовно розділені на чотири групи (принципалі, державні агенти, клієнти та посередники). У той же час визначальним є політичний компонент, як сукупність різних за своїм характером і ступеня суспільної небезпеки корупційних правопорушень, скоєних для досягнення політичних цілей (щонайменше, такі цілі повинні мати пріоритет над іншими).

4. Необхідно розглянути можливість впровадження до нормативно–правового поля терміну політична корупція та визначити коло суб'єктів політичної корупції з метою удосконалення діючого законодавства з питань запобігання та протидії явищу корупції.

Список використаних джерел

1. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії [Текст]: [монографія] / М. І. Мельник. – К.: Атіка, 2001. – 304 с.
2. Мельник М. І. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії [Електронний ресурс] / М. І. Мельник. – Режим доступу: <http://justice.org.ua/diyalnist/podiji-fakti-komentari/politichna-koruptsiya-sutnist-chinniki-zasobi-protidiji>
3. Міщенко С. В. В українському законодавстві мусить з'явитися нове поняття: «політична корупція» [Електронний ресурс] / С. В. Міщенко. – Режим доступу: http://www.intellect.org.ua/index.php?lang=u&material_id=43704&theme_id=29913
4. Global Open Data Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.okfn.org/place/>
5. Grossman M. Political Corruption in America: An Encyclopedia of Scandals, Power, and Greed / M. Grossman. – Grey House Publishing; 2nd Edition. – 600 p.
6. Тіньков А. Політична корупція в системі державного управління: українські реалії / А. Тіньков // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. – 2010. – №1. – С.227–234.
7. Перегуда Є. Бюрократія та політика: разом чи окремо? (Світовий досвід та українські реалії) / Є. Перегуда, І. Рейтерович // Нац. інтерес. – 2005. – №2. – С.10–16.

8. Політична корупція в Україні: суб'єкти, прояви, проблеми протидії [на правах рукопису] // Інформаційно-аналітичні матеріали до фахової дискусії «Політична корупція в Україні: стан, чинники, засоби протидії». – К.: Центр ім. О. Разумкова. – 90 с.

9. Жданов І. Корупція в Україні: спроба аналізу / І. Жданов // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2004. – №32. – С.18–23.

10. Kramer J. Political Corruption in USSR / J. Kramer // Political Research Quarterly. – 1977. – №30. – P.213–224.

11. Маркєєва О. Д. Подолання корупції в Україні: проблемні питання / О. Д. Маркєєва // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2008. – №18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/bozk/18text/g18_16.htm

12. Закон України «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/conv/print1474917615347695>.

13. Статистичні дані [Електронний ресурс] // Національне агентство з питань запобігання корупції. – 2017. – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/statystichni-dani>.

14. Постанова Печерського районного суду міста Києва від 22.03.2017 у справі №757/9077/17-п [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2017. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66164220>.

15. Постанова Апеляційного суду міста Києва від 02.06.2017 у справі №757/9077/17-п [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2017. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67064625>.

16. Суд зобов'язав ГПУ відкрити справу щодо менеджерів Тимошенко [Електронний ресурс] // bihus.info. – 2017. – Режим доступу: <https://bihus.info/sud-zobovazav-gpu-vidkriti-spravu-sodo-menedzeriv-timosenko>

17. Amundsen I. Political Corruption: An Introduction to the Issues / Amundsen. – Bergen, Norway: Chr. Michelsen Institute, 1997. – 39 p.

References

1. Mel'nyk M. I. Korupcija: sutnist', ponjattja, zahody protydii' [Tekst]: [monografija] / M. I. Mel'nyk. – K.: Atika, 2001. – 304 s.

2. Mel'nyk M. I. Politychna korupcija: sutnist', chynnyky, zasoby protydii' [Elektronnyj resurs] / M. I. Mel'nyk. – Rezhym dostupu: <http://justice.org.ua/diyalnist/podiji-fakti-komentari/politychna-korupciya-sutnist-chinniki-zasobi-protydiji>

3. Mishhenko S. V. V ukrai'ns'komu zakonodavstvi musyt' z'javytysja nove ponjattja: «politychna korupcija» [Elektronnyj resurs] / S. V. Mishhenko. – Rezhym dostupu: http://www.intellect.org.ua/index.php?lang=u&material_id=43704&theme_id=29913

4. Global Open Data Index [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://index.okfn.org/place/>

5. Grossman M. Political Corruption in America: An Encyclopedia of Scandals, Power, and Greed / M. Grossman. – Grey House Publishing; 2nd Edition. – 600 p.

6. Tin'kov A. Politychna korupcija v systemi derzhavnogo upravlinnja: ukrai'ns'ki realii' / A. Tin'kov // Visnyk Nacional'noi akademii' derzhavnogo upravlinnja pry Prezidentovi Ukrai'ny. – 2010. – №1. – S.227–234.

7. Pereguda Je. Bjurokratija ta polityka: razom chy okremo? (Svitovyj dosvid ta ukrai'ns'ki realii') / Je. Pereguda, I. Rejterovych // Nac. interes. – 2005. – №2. – S.10–16.

8. Politychna korupcija v Ukrai'ni: sub'jekty, proyavy, problemy protydii' [na pravah rukopysu] // Informacijno-analitychni materialy do fahovoi' dyskusii' «Politychna korupcija v Ukrai'ni: stan, chynnyky, zasoby protydii'». – K.: Centr im. O. Razumkova. – 90 s.

9. Zhdanov I. Korupcija v Ukrai'ni: spoba analizu / I. Zhdanov // Nezaleznyj kul'turologichnyj chasopys «I». – 2004. – №32. – S.18–23.

10. Kramer J. Political Corruption in USSR / J. Kramer // Political Research Quarterly. – 1977. – №30. – P.213–224.

11. Markjejeva O. D. Podolannja korupcii' v Ukrai'ni: problemni pytannja / O. D. Markjejeva // Borot'ba z organizovanoju zlochynnistju i korupcijeju (teorija i praktyka). – 2008. – №18 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/bozk/18text/g18_16.htm

12. Zakon Ukrai'ny «Pro zapobigannja korupcii'» [Elektronnyj resurs] // Verhovna Rada Ukrai'ny – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/conv/print1474917615347695>.

13. Statystichni dani [Elektronnyj resurs] // Nacional'ne agenstvo z pytan' zapobigannja korupcii'. – 2017. – Rezhym dostupu: <https://nazk.gov.ua/statystichni-dani>.

14. Postanova Pechers'kogo rajonnogo sudu mista Kyjeva vid 22.03.2017 u spravi №757/9077/17-p [Elektronnyj resurs] // Jedynyj derzhavnyj rejestr sudovyh rishen'. – 2017. – Rezhym dostupu: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66164220>.

15. Postanova Apeljacijnogo sudu mista Kyjeva vid 02.06.2017 u spravi №757/9077/17-p [Elektronnyj resurs] // Jedynyj derzhavnyj rejestr sudovyh rishen'. – 2017. – Rezhym dostupu: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67064625>.

16. Sud zobov'jazav GPU vidkryty spravu shhodo menedzeriv Tymoshenko [Elektronnyj resurs] // bihus.info. – 2017. – Rezhym dostupu: <https://bihus.info/sud-zobovazav-gpu-vidkriti-spravu-sodo-menedzeriv-timosenko>

17. Amundsen I. Political Corruption: An Introduction to the Issues / Amundsen. – Bergen, Norway: Chr. Michelsen Institute, 1997. – 39 p.

Voronezhskij K. V., postgraduate student of the political system development department, National Institute for Strategic Studies (Ukraine, Kyiv), parostok1@bk.ru

The subject of political corruption: the limits of definition

The basic theoretical approaches to the notion of the subject of political corruption in Ukraine are determined, as well as the definition of the subject (s) of political corruption in the «broad» and «narrow» sense, taking into account relevant short stories of Ukrainian anti-corruption legislation and modern scientific concepts the concept of political corruption. Graduation and classification of subjects of political corruption was carried out. The connection between the concept of a subject of political corruption and modern challenges to the national security of Ukraine is demonstrated.

Keywords: subject (subjects) of political corruption, political corruption, internal security, corrupt acts, anti-corruption legislation of Ukraine, definition of the concept, classification of subjects of political corruption.

* * *

УДК 323.21:658

Деревінський В. Ф.,
професор, доктор історичних наук,
професор кафедри політичних наук, Київський
національний університет будівництва і архітектури
(Україна, Київ), vasyldr@ukr.net

Народовладдя та енергозбереження як фактори консолідації суспільства в документах сучасних українських правих партій

Розглянуто значення національної консолідації для розвитку держави. Звернуто увагу на фактори, які мають сприяти інтеграції українського суспільства. До таких факторів віднесено народовладдя та енергозбереження. Проаналізовано як питання національної консолідації, народовладдя та енергозбереження представлено в політичних програмах українських правих партій. Методологічною основою дослідження послужив конкретно-історичний, порівняльний та історико-аналітичний методи. Використано принципи об'єктивності, історизму, багатфакторності. У висновках зазначено про необхідність надати більшої уваги в програмах українських політичних партій питанням інтеграції українського суспільства. Зростання ролі народовладдя в державі, а заразом впровадження енергозбереження позитивно вплине на рівень національної безпеки, суспільної злагоди, добробуту і самореалізації громадян.

Ключові слова: національна консолідація, народовладдя, енергозбереження, громади, партії.

Стабільний розвиток суспільства залежить від різноманітних факторів, які впливають на поодиноких громадян, так і на державні інституції в цілому. Після падіння комуністичної диктатури в країнах Східної Європи, велику роль у трансформації суспільних цінностей і відносин відіграло утвердження принципів народовладдя. Вони розглядалися своєрідним запобіж-